

ANTROPOLOGIJA CIVILNO-VOJNIH ODNOSA

Lutz, Catherine (2001.) *Homefront. A Military City and the American 20th Century*. Boston: Beacon Press. 317 str.

Odnos antropologije i vojske uvijek je bio problematičan, a s novijim vojnim operacijama u kojima vojne i sigurnosne institucije vape za znanjem o vrijednostima i običajima lokalnih zajednica u zoni konflikta, polemika o upotrebi antropoloških studija u vojne svrhe dobila je novi zamah. Tako su, primjerice, antropološke asocijacije reagirale na osnivanje terenskih timova sastavljenih od društvenih znanstvenika i antropologa u borbene jedinice u Iraku i Afganistanu (*HTT – Human Terrain Team*) nizom medijskih priopćenja u kojima su ukazivale na nesklad takvog angažmana s etičkim normama kojima se antropolog treba voditi u terenskom radu. U uglednom antropološkom časopisu *Anthropology Today*, ali i drugima, već se može naći zavidan broj radova iz ovog područja, a čini se da je bavljenje gorućim aktualnim problemom dalo poticaj i preispitivanju povijesnog iskustva prijašnjih ratova, od Drugoga svjetskog rata do Vijetnama i operacija u Južnoj Americi. Od takve revalorizacije nisu bila pošteđena ni neka od najvećih imena poput Margaret Mead, Ruth Benedict, Alfreda Kroebera i mnogi drugi koji su sudjelovali u ratnim nastojanjima svojih zemalja bilo u izradi lingvističkih, kulturnih i nutricionističkih studija ili djelovanjem u propagandnim odjelima i različitim savjetodavnim vojnim uredima. Imajući u vidu ovo bremenito povijesno iskustvo zloupotrebe znanstvenih studija i problematičnog angažmana antropologa, nimalo ne čudi današnja žestina reakcije akademskih zajednica koje optužuju kreatora vladinih znanstvenih programa i nacionalne znanstvene zaklade, da militariziraju antropologiju kroz različite istra-

živačke programe (dobar primjer je natječaj *British Research Councila* iz 2007. godine za antropološka istraživanja koji u podlozi ima suradnju američke i britanske tajne službe ili istraživačka inicijativa *Minerva* u SAD-u iz 2008. godine).

Mnogi su antropolozi nastojeći izbjeći etičke dileme i vlastitu uključenost, makar i posrednu, u polje vojne sigurnosti prepustili cijelo područje bavljenja vojnim institucijama drugim znanstvenim disciplinama ograničivši svoj doseg najčešće na pitanja (posljedica) rata i nasilja. Među onim rijetkim antropolozima koji se zanimaju za temu vojske svakako se ističe američka antropologinja Catherine Lutz koja svojom studijom *Homefront* demonstrira način na koji se antropolog može baviti vojskom, a da istovremeno izbjegne sudjelovanje u procesu militarizacije antropologije ili pak antropologizaciji vojske, pri čemu ovo posljednje podrazumijeva profesionalno djelovanje unutar vojnog sistema.

Američki vojni grad kroz čiju transformaciju Lutz bilježi različite promjene, kako u vojnom sistemu tako i u utjecaju vojske na američko društvo tijekom dvadesetog stoljeća, jest Fayetteville u Sjevernoj Karolini gdje je smještena vojna baza Fort Bragg. Studija prati razvoj grada od 1918. godine kada su lokalni političari lobiranjem uspjeli izboriti smještanje poligona za vojne vježbe nadomak grada, a što je bilo praćeno izmještanjem lokalnih farmera najčešće crnačkog ili indijanskog podrijetla. Od tada je grad bio na mapi američke vojne geografije i uključen u federalne planove vezane uz rat koji će strukturirati život lokalnih stanovnika i njihovih potomaka. Dok se još

1939. godine mogao naći opis vojne baze kao mjesta koje nalikuje parku gdje se igra polo i golf, koje slični na odmaralište s bazenom i gdje barake izgledaju kao studentski domovi, već 1940. počinje nova transformacija zbog mobilizacije za Drugi svjetski rat. Populacija Fort Bragga se povećala sa 5400 ljudi 1940. godine, na 67 000 tijekom 1941., dok je na vrhuncu ratnog perioda broj iznosio 159 000 ljudi. No, ovakav razvoj vojne baze je značajno utjecao na lokalnu zajednicu i uzrokovao društvenu promjenu čiji su procesi bili izvan mogućnosti i okvira upravljanja lokalne populacije: masovne migracije, izazovi rasnom sustavu, ideje o tome kako bi se žene trebale ponašati, radni odnosi koji su se preoblikovali ili razvrgavali, prilagodba urbanih sadržaja stanovnicima vojne baze (bujanje trgovina alkohola, neonskih reklama, striptiz-barova i ostalih zabavnih sadržaja za vojnike na odmoru) itd. Mobilizacija domaćeg američkog terena za rat također je zasjenila infrastrukturne potrebe civilnog stanovništva koje se nisu nalazile na karti vojne geografije, od problema s opskrbom vode i struje do izgradnje cesta, a nedostupnost osnovnih informacija o vojnoj bazi, poput primjerice broja vojnika, lokalnim je urbanim planerima samo pričinjavalo dodatne probleme. Sljedeća značajnija promjena slijedi nakon rata kada je sigurnosna politika bila obilježena strahom od komunizma i nuklearnog rata. Lokalno stanovništvo je u novim simulacijama i ratnim igrama imalo bizarnu ulogu žrtava nuklearnog napada ili pak komunističkih sabotera koje je trebalo držati pod kontrolom. Period nakon rata u Vijetnamu je donio niz promjena u američkoj vojsci koje su se odrazile i na promjenu u civilno-vojnim odnosima pa tako i na sam Fayetteville. Izmjenjena profesionalna vojska je postala oženjena vojska, a dodatna sredstva su se ulagala ne samo u regrutiranje vojnika već i njihovih obitelji. Supruge vojnih lica su se zapošljavale u gradu, a djeca odlazila u lokalne škole. Kako Lutz navodi, bila je to vojska koja je sada bila

u potrazi za smještajem izvan baze, u potrazi za kupovanjem dnevnih živežnih namirnica, vojska koja je odlazila na posao i provodila svoju mirovinu u gradu. Briga vojske za civilna pitanja se povećala, no time se, po autorici, smanjila i zamaglila razlika između vojske te pripreme za rat i domaćeg terena.

Kroz sve navedene historijske periode u kojima Lutz obrađuje promjene u vojsci i civilno-vojnim odnosima nekoliko je segmenata kojima je autorica posvetila naročitu pažnju. Riječ je o problemu rasnih odnosa, o rodnim pitanjima i promjenama u ulozi i statusu žena, te o civilno-vojnim odnosima u terminima ekonomskog razvoja. Prema svim tim elementima utjecaja vojske na društvo i lokalnu zajednicu autorica zauzima vrlo kritičan stav, a naročito prema spletu ekonomskih odnosa. Iako se upravo ekonomske prednosti navode kao jedan od temeljnih argumenata pobornika prisutnosti vojnih baza na određenom području, autorica je čvrsto na stajalištu da eventualni pozitivni ekonomski pokazatelji brzo nestaju ako se u ekonomsku računicu uključe društveni troškovi koje ona u studiji iscrpno analizira. Riječ je primjerice o javnim školama, prijevozu, okolišu, poreznim gubicima, te općenito o strukturiranju društveno-ekonomskog sustava na način da je orijentiran na zadovoljenje potreba vojske, pa time nakon nekog vremena biva njoj i podređen.

Oni koji više naglašavaju red i dobre moralne vrijednosti vojske vjerojatno će smatrati autoričine pretpostavke problematičnima, no korištena bogata arhivska građa i šestogodišnje praćenje života stanovnika Fayettevilla, govori da je riječ o kvalitetnom etnografskom istraživanju koje se temelji na mnogobrojnim intervjuima s lokalnim stanovnicima, bivšim vojnicima i njihovim suprugama. Bez sumnje je dakle riječ o odličnoj studiji iz područja koje možemo nazvati antropologijom civilno-vojnih odnosa.

Kruno Kardov